

De eerste herinnering

Voor een ieder is het een eigen 'eerste herinnering', als we het hebben over het kijken naar de televisie. Voor de 60 plussers is het vooral het kijken naar zwart wit televisie in de beginjaren, waarbij in Nederland alleen één televisienet actief was. Wel was er de mogelijkheid in bepaalde delen van Nederland nog een graantje mee te pikken van buitenlandse televisiestations, mits er enkele kunstgrepen werden uitgevoerd. Woonde je bijvoorbeeld in 1959 in Groningen dan was het mogelijk een signaal op te pikken van de NDR, via de steunzender in Aurich.

Daarbij moest wel de antenne worden gedraaid. Bij Huize Knot ging dit als volgt: één van de ouders bevond zich bij het televisietoestel, op de trap naar de eerste verdieping stond één van de kinderen en in een tussenslaapkamer bevond zich een valluik, waarvan de glasplaten gemakkelijk los konden worden gemaakt. Daardoor was de derde persoon verantwoordelijk, vervolgens de antenne te draaien als men Aurich wenste te ontvangen. Via schreeuwende commando's: "beetje meer rechts, nee iets meer, ja zo is het goed", kon vervolgens weer gekeken worden naar de NDR. Wenste men de volgende dag weer een programma van Nederland te bekijken dan begon de antenne-instelling opnieuw.

Als het gaat om mijn eigen directe herinnering aan een televisieserie, waar wekelijks vol spanning naar werd gekeken in Huize Knot, was dat naar de Duitse serie 'So weit die Füße tragen'. Na de eerste aflevering werd wekelijks het aantal kijkers uitgebreid door dat buurtbewoners, vrienden en meer mee gingen kijken naar de verfilming van de uit 1955 stammende roman, geschreven door Josef Martin Bauer. Het verhaalt de lange en spannende tocht die een Duitse krijgsgevangene na de Tweede Wereldoorlog maakte, nadat hij in 1949 uit een Oost Siberisch strafkamp ontsnapte. Een zeer avontuurlijke tocht, richting huis, zou er volgen. Alles neergezet in een televisieserie die eind 1959, begin 1960 zes weken lang, elke

aflevering 60 minuten durende, werd uitgezonden via de Duitse televisie en nog steeds wordt gezien als de eerste echt aandacht trekkende televisieserie.

Het boek en de serie beschreven het verhaal van de Duitse soldaat Clemens Forell die in het jaar 1945 tijdens een massaproces in Lubjanka tot 25 jaar dwangarbeid werd veroordeeld. Op dat moment was hij één van de 3,5 miljoen Duitse krijgsgevangenen in de voormalige Sovjet Unie. Hij en ontelbare anderen werden op transport gezet richting Tschita, in Oost Siberië, en na een lange tocht arriveerde men in het strafkamp. Dat wil zeggen dat er in 1950 van de ongeveer 3200 personen op het betreffende transport er ongeveer 1950 levend zijn aangekomen. Velen zijn door honger, dorst en vrieskou overleden.

Na aankomst werd de tocht met behulp van door honden getrokken sleeën en per voet voortgezet richting Kap Deschnjow aan de Beringzee, gelegen in het Noord Oosten van de toenmalige Sovjet Unie. Ook na die barre tocht bleken de nodige slachtoffers gevallen

en arriveerden er slechts 1236 personen. Ze werden te werk gesteld in de diepe gangen van een loodmijn. In 1949 verbleef Clemens Forell wegens een zware ziekte in de ziekenbarak en ontstonden bij hem de vluchtgedachten. Met behulp van een arts die zelf eerst van plan was te vluchten, ontsnapte hij in oktober van dat jaar het strafkamp. Het werd vervolgens een drie jaar durende barre tocht via vele landen en gevaarlijke avonturen waarna de Forell in december 1952 uiteindelijk zowel geestelijk als lichamelijk gebroken in zijn vaderland terugkeerde.

De serie pakte ons als jongeren, tien jaar was ik in die tijd, enorm. In eerste instantie werd het door het gezin bekeken, maar daarna voegden zich steeds meer vrienden en buren tot het kijkerspubliek in de achterkamer van Huize Knot. Met de directe herinnering aan deze serie op de Duitse televisie is dan ook duidelijk te plaatsen dat bij ons in huis in 1959 al een televisie stond en wel van het merk Erres. Het is voor mij dan ook zeker dat dit tevens het jaar van aanschaf is want het was tegen het einde van dat jaar, 19 december, dat in Smilde een steunzender werd geopend, waardoor televisiekijken in Groningen mogelijk werd als het ging om de programma's van de Nederlandse omroepen.

Trouwens de serie 'So weit die Füße tragen' werd tegen het einde van de jaren tachtig, dus drie decennia later, herhaald op de NDR televisie. De opnametechniek was al die jaren tussenin enorm in de ontwikkeling gekomen, maar de gedachte dat deze aangrijpende serie werd herhaald deed me besluiten deze weer helemaal te gaan bekijken. Immers was het een aangrijpende gebeurtenis uit mijn jeugd. Slecht 20 minuten heeft de herhaling aangestaan. De zwart/wit film kwam totaal anders over dan in mijn beleving was blijven hangen. Het merendeel van de opnamen, en dat zag je destijds in de beginjaren van de televisie niet, was opgenomen op toneel en/of zich herhalende locaties.

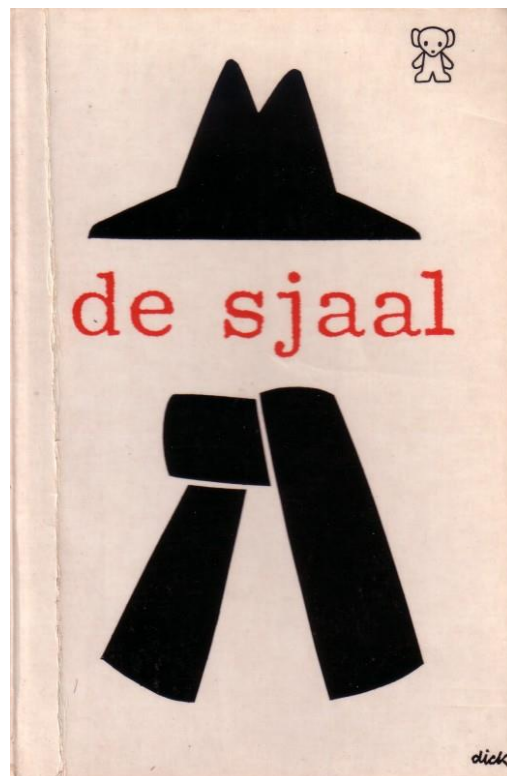
Als we kijken naar het aantal geregistreerde televisietoestellen, dat op 1 januari 1960 in Nederland was, dan komen we tot een aantal van 584.766 stuks. In die tijd, en dat zou jaren duren, diende de gebruiker naar het postkantoor te gaan om zijn omroepbijdrage, via de aankoop van zegels te plakken op zijn speciale kaart voor omroepbijdrage, ieder kwartaal weer. Zondermeer kan worden aangenomen dat het aantal televisietoestellen op die bewuste eerste januari hoger was, gezien er een groot aantal zwartkijkers was. Over het betalen van en de geschiedenis van de omroepbijdrage publiceerde ik jaren geleden het volgende artikel:
<http://www.mediacommunicatie.nl/radio/omroepbijdrage.htm>

Maar voor andere leeftijdsgenoten, mensen rond de 65 jaar, zal lang niet altijd dezelfde televisieserie het aanknooppunt zijn als directe eerste herinnering. Het lag er gewoon aan wanneer de ouders destijds besloten een toestel aan te schaffen, dit mede vanwege de hoge aanschafprijs. In ieder geval werd in 1960 het aantal uitzendingen per week uitgebreid tot 18 uur per week! Diegene die op 1 januari van dat jaar televisie keek heeft in ieder geval de eerste aflevering gezien van het AVRO- programma 'In de hoofdrol' van Mies Bouwman. In die eerste aflevering had ze als gast de acteur Ko van Dijk.

De kleuters en kinderen werden vanaf maart dat jaar, via de KRO en tante Hanny, verwend met een nieuwe televisieserie: 'De avonturen van Liang Wang Tsjang Tsjeng, waarbij de hoofdrol was weggelegd voor Gerard Heystee. Maar ook de AVRO kwam met een serie die direct herinneringen bij me oproept: 'Varen is fijner dan je denkt'. Bij de AVRO werd in het najaar een speciaal muziekprogramma voor de jeugd geprogrammeerd. 'Rooster', uiteraard in zwart wit met als presentatrice Lonneke Hoogland. Het was een programma van samensteller Gerrit den Braber, die ook een belangrijke rol in de Nederlandse amusementswereld zou gaan spelen. Onze ouders zullen zondermeer geantwoord hebben dat programma's als 'Een kwartje per seconde', 'het Gouden Schot' en 'Jos van der Valk presenteert' direct terug in het geheugen kwamen.

Recent hoorde ik van een leeftijdsgenoot, ja zelfs een jaartje ouder dan mij, dat zijn directe eerste herinnering 'De Sjaal' was. Nederland had ondertussen al lang meer dan 1 miljoen geregistreeerde televisiebezitters en we waren aangeland in het jaar 1962.

Op 1 januari van dat jaar werd voor de allereerste keer de traditionele Eurovisie uitzending vanuit Wenen verzorgd. Het betrof het 'Nieuwjaarsconcert', dat nog steeds jaarlijks te zien en te horen is. Willy Boskovsky dirigeerde destijds het Wiener Phiharmoniker. Dat jaar, in mei, ging via de VARA de eerste aflevering van 'De Perry Mason Show' op de antenne. De NCRV kwam met een import programma, The Donna Reeves Show, dat tot in 1965 werd geprogrammeerd. Maar de grote verrassing was wel een nieuwe tekenfilmserie die in 1962 van start ging met als titel: 'Flinstone Flyer'. De serie, spoedig daarna aangekondigd als 'The Flintstones' bracht een satirisch beeld van de toenmalige moderne samenleving, geplaatst in het stenen tijdperk. Een serie die trouwens zowel voor jongeren als volwassenen was bedoeld. Terugkijkend werden de eerste twee afleveringen door de NTS uitgezonden, waarna de KRO de uitzendrechten over nam. Tot in 2014 wordt de serie overal ter wereld herhaald.

En inderdaad, nadat er al vele boeken van de Britse auteur Francis Durbridge door de hoorspelkern waren bewerkt en via de radio waren gebracht - denk maar eens aan Paul Temple, kwam er een televisieserie als bewerking van een ander boek van de Britse auteur. 'De Sjaal' was een zesdelig televisiespel dat door de West Deutsche

Rundfunk in 1961 werd geproduceerd en in januari 1962 voor het eerst werd geprogrammeerd. Twee andere boeken van Durbridge waren eerder door de WDR tot televisieserie bewerkt: 'Der Andere' en 'Es ist so weit' gingen 'Das Halstuch' vooraf.

Onder regie van Hans Quint en draaiboek van Marianne de Barde werd de serie opgenomen met een totale uitzendduur van 217 minuten. Nog hetzelfde jaar werd de serie op de Nederlandse televisie gebracht. De muziek bij de serie werd gecomponeerd door Hans Jönsson, terwijl de productie in handen was van Wilhelm Semmelroth. Voor de rol van geestelijke Nigel Matthews kwam Horst Tappert in aanmerking, voor vele lezers bekend als de latere Derrick.

Voor die tijd was het vooruitstrevend te noemen dat de serie met liefst drie camera's werd opgenomen. De opnamen werden trouwens vastgelegd op Ampex tape, een magneetband waarbij montage destijds nog niet mogelijk was. Gevolg was dat alle opnamen feilloos dienden te worden opgenomen, waarbij vaak geheel opnieuw gestart diende te worden. In Engeland en in Duitsland werden destijds locatie opnamen voor de serie 'De Sjaal' gemaakt. Voor diegene die zeggen dat de eerste herinnering aan de televisie bij deze serie ligt, kan men rustig stellen dat het televisietoestel dus in 1962 haar entree heeft gemaakt binnen het huisgezin.

Bronnen:

www.soundcapes.info Online Journal for Media and Music Culture, University Groningen

Knot, Hans 'Omroepbijdrage al lang verleden tijd'. Freewave Media Magazine, Stichting Media Communicatie, Amstelveen, 2013.

Veer, Bert van der: 'Is er nog iets leuks vanavond', Uitgeverij Het Spectrum, Utrecht, 1991.

